

Svenska kyrkans överklagandenämnd
Meddelat 2024-02-27

Avvisning av överklagande i tillsynsärende

57 kap. 8 § sjätte stycket 4 kyrkoordningen

BAKGRUND

Domkapitlet i X stift beslutade den 31 augusti 2023, § 72, att inleda ett tillsynsärende gällande Y församling med anledning av församlingens ekonomiska läge. Sedan en tillsynsutredning presenterats för domkapitlet uttalade domkapitlet i det överklagade beslutet kritik mot kyrkorådet, kyrkofullmäktige och kyrkoherden (A) när det gäller lojalitet mot Svenska kyrkan och dess regelverk samt kritik mot deras ansvarstagande för församlingens grundläggande uppgift och ekonomi.

Den 31 augusti 2023, § 73, beslutade domkapitlet vidare att inleda ett s.k. obehörighetsärende avseende A. Det ärendet har ännu inte avslutats hos domkapitlet.

YRKANDE M.M.

A har, genom ombud från Kyrkans Akademikerförbund, överklagat domkapitlets beslut i ärendet rörande tillsyn över Y församling och yrkat att Överklagandenämnden i första hand beslutar att det klandrade beslutet är felaktigt såvitt gäller kyrkoherden, i andra hand undanröjer det klandrade beslutet.

Till överklagandet har A bifogat ett omfattande skriftligt material.

Domkapitlet har yttrat sig i ärendet.

A har kommit in med ett kompletterande yttrande med bilagor.

Svenska kyrkans överklagandenämnd (Johan Munck, Esbjörn Särdaqvist, Ragnar Persenius, Anna Sundelius och Britt Louise Agrell) anförde i beslut den 27 februari 2024 följande.

Svenska kyrkans överklagandenämnd har enligt 10 kap. 10 § kyrkoordningen till uppgift att ytterst överpröva beslut inom Svenska kyrkan. Överklagandenämnden ska självständigt fullgöra de uppgifter som anges i kyrkoordningen. Några andra uppgifter har nämnden inte.

Enligt 58 kap. 1 § kyrkoordningen kan ett beslut överklagas endast om det av någon bestämmelse i kyrkoordningen framgår att beslutet får överklagas. Ett domkapitels beslut kan inte bli föremål för beslutsprövning (se 57 kap. 8 § sjätte stycket 4 kyrkoordningen). Domkapitlets nu klandrade beslut är fattat inom ramen för domkapitlets tillsynsfunktion och utgör inte ett sådant beslut som kan överklagas enligt kyrkoordningen (jfr Överklagandenämndens beslut 7/2015). Överklagandenämnden kan följaktligen inte ta upp överklagandet till prövning.

Det kan i sammanhanget framhållas att de beslut som hitintills har fattats inom ramen för obehörighetsärendet synes vara av rent förberedande art och således inte möjliga att överklaga (se 58 kap. 17 § kyrkoordningen).

A:s överklagande ska således avvisas.

Överklagandenämndens beslut: Överklagandenämnden avvisar A:s överklagande.

Sökord: Avvisning, Tillsyn.

Ärendenummer: ÖN 2024-0006

Beslut: 2/2024

Bilaga A

Svenska kyrkan
X STIFT

2023-12-14

§ 99

Tillsyn i enlighet med 57 kap. 1 § kyrkoordningen gällande Y församling

Beslut

Domkapitlet konstaterade

att kyrkorådet, kyrkofullmäktige och kyrkoherden mot bakgrund av beslutet att bilda Stiftelsen *Y kultur- och pilgrimscenter*, har brustit i lojalitet vad gäller Svenska kyrkan och dess regelverk.

att kyrkorådet, kyrkofullmäktige och kyrkoherden har brustit vad gäller ansvaret för Y församlings grundläggande uppgift

att kyrkorådet, kyrkofullmäktige och kyrkoherden allvarligt har brustit vad gäller ansvaret för Y församlings ekonomi

Domkapitlet beslutade

att Y församlings kyrkofullmäktige ska kallas till ett möte där information om domkapitlets beslut och bakgrunden till beslutet ges.

att Y församling i samverkan med stiftskansliets medarbetare senast den 15 februari 2024 ska ha tagit fram en tidsatt handlingsplan för hur man ska förbättra församlingens ekonomiska läge

samt

att ge stiftskansliet i uppdrag att med hjälp av oberoende extern revisor kartlägga hur Y församlings ekonomi har hanterats, kopplat till Y pilgrimscenter, *Y kultur- och pilgrimscenter AB* och *Stiftelsen Y kultur- och pilgrimscenter*, i relation till gällande lagstiftning och god redovisningssed inom Svenska kyrkan.

Ärendebeskrivning

Med anledning av Y församlings mycket oroande ekonomiska läge, främst på grund av stora investeringar i att bygga Y Pilgrimscenter, beslutade domkapitlet 2023-08-31 att inleda ett tillsynsärende gällande församlingen. Domkapitlets bedömning var att Y församling befinner sig i en ekonomisk situation som hotar församlingens verksamhet och församlingens framtid och gav stiftskansliet i uppdrag att utreda ärendet.

Tillsynsutredningen är nu klar och har redovisats för domkapitlet. Med utredningen som grund gör domkapitlet följande bedömningar

1) Det finns anledning att ifrågasätta kyrkofullmäktiges, kyrkorådets och kyrkoherdens lojalitet vad gäller Svenska kyrkan och dess regelverk med anledning av beslutet att bilda den fristående *Stiftelsen Y kultur- och pilgrimscenter* och att överlåta äganderätten till *Y kultur- och pilgrimscenter AB* till stiftelsen.

Av själva stiftelseförordnandet är det svårt att utläsa vilket syftet med att bilda stiftelsen har varit. Att stiftelseformen i sig skulle tillföra något eller förbättra något för pilgrimsverksamheten är svårt att se. Än svårare är det att se hur bildandet av stiftelsen skulle kunna bidra till och stödja församlingens

verksamhet då bildandet av stiftelsen inneburit att pilgrimsverksamheten ”frikopplats” från Y församling genom att äganderätten till aktierna i *Y kultur- och pilgrimscenter AB* överfördes till stiftelsen. Att, såsom framgår av stiftelseförordnandet, ledamot i stiftelsens styrelse ska vara förtroendevald i Svenska kyrkan från Y församling och att en ledamot ska vara präst i Y församling förändrar inte den bedömningen.

I möte mellan företrädare för Y församling, för interimsstyrelsen i blivande S södra pastorat och för X stift har företrädare för Y församling framfört sin upplevelse av kritik från stiftet mot att man bildat ett aktiebolag. Man angav att man bl.a. därför valde att bilda verksamhetsstiftelsen och att beslutet inte hade med stiftsstyrelsens eventuella beslut om bildande av nya pastorat att göra. Oaktat dessa uttalanden talar innehållet i protokollet från kyrkofullmäktige i Y församling 2022-05-19, och det därpå följande beslutet om att bilda *Stiftelsen Y kultur- och pilgrimscenter* 2022-09-15, med styrka för att skälet till att bilda stiftelsen varit att förhindra att Y församling skulle förlora ansvaret och inflytandet över pilgrimscentret och dess verksamhet om stiftsstyrelsen skulle komma att fatta ett beslut om pastoratsbildning inom S kontrakt.

Av kyrkofullmäktiges protokoll från 2022-05-19 (§ 11) framgår att kyrkofullmäktiges ordförande informerade om att i det remissförslag som behandlats inför stiftsstyrelsens beslut om ny pastoratsindelning, så hade det inte tagits upp något om hur *Y Kultur- och pilgrimscenter AB* ska behandlas vid en ny indelning. För att skydda aktiebolaget i en eventuell sammanslagning hade kontakt tagits med R advokatbyrå för att få råd om hur Y församling skulle agera. Kyrkoherden informerade samtidigt om att man från R advokatbyrå föreslagit att Y församling bildar en verksamhetsstiftelse. Kyrkofullmäktige beslutade därefter, på kyrkorådets förslag, att arbetsutskottet skulle utreda stiftelseformen vidare.

Av kyrkofullmäktiges protokoll från 2022-09-15 (§§ 19-21) framgår att kyrkofullmäktige på kyrkorådets förslag beslutade att bilda en fristående verksamhetsstiftelse, *Stiftelsen Y kultur- och Pilgrimscenter*, i enlighet med ett framtaget stiftelseförordnande och att till stiftelsen avskilja aktierna i *Y kultur- och pilgrimscenter AB* samt ett kontantbelopp på 400 000 kr till en självständig förmögenhet i stiftelsen i enlighet med stiftelseförordnandet. Kyrkofullmäktige utsåg också styrelse i stiftelsen bestående av kyrkoherden och fyra förtroendevalda från kyrkorådet.

I sammanhanget noteras att Stiftsstyrelsen i september 2022 fattade beslut om bildande av S södra pastorat från 1 januari 2025 och att Y församling ska tillhöra detta pastorat.

2) Domkapitlet gör bedömningen att kyrkorådet, kyrkofullmäktige och kyrkoherden har brustit vad gäller ansvaret för Y församlings grundläggande uppgift. Församlingens grundläggande uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Allt annat församlingen utför är stöd för och en konsekvens av den grundläggande uppgiften (se inledningstexten Andra avdelningen: Församlingarna och 2 kap. 1 § kyrkoordningen).

Y Pilgrimscenter är en fin miljö. Engagemanget är stort och det finns mycket positiv energi och kreativitet bland de som arbetar i och för pilgrimscentret och dess verksamhet. Kopplingen mellan församlingens grundläggande uppgift och verksamheten på pilgrimscentret är dock svag.

I församlingsinstruktionen, som godkändes av kyrkofullmäktige december 2017, görs inte någon tydlig koppling mellan pilgrimsverksamheten och församlingens grundläggande uppgift. Där skrivs t.ex. det följande:

Vi ser vårt pilgrimsarbete som en stark möjlighet att förankra kristen tro hos långt fler människor än vi hittills nått. Vi samverkar med många aktörer för att bygga ett kultur- och pilgrimscenter, vilket i framtiden kommer att betyda mycket för Y församling men framför allt kommer att ha betydelse för glesbygdsutvecklingen längs pilgrimsleden i X stift.

Y församling har under lång tid arbetat med pilgrimsfrågor. Man har också under många år ansökt om och fått bidrag för pilgrimsverksamhet från X stift. I de tidiga ansökningarna gjordes uttalat tydliga kopplingar mellan pilgrimsarbetet och församlingens grundläggande uppgift. I de senare ansökningarna skrivs inte något om kopplingen till församlingens grundläggande uppgift. Man

ansöker om bidrag för att sprida kunskap om pilgrimens ledord, utveckla en örtagård, organisera samarbete och erfarenhetsutbyte med målet att stimulera till församlingsutveckling med pilgrim som tema, utveckla pilgrimscentret till ett internationellt besöksmål och att initialt förstärka marknadsföringen av pilgrimscentret.

Noteras kan att det på Y församlings hemsida inte framgår att församlingen har någon koppling till Y *pilgrimscenter* och att det på pilgrimscentrets hemsida inte framgår att centret har någon koppling till Y församling.

Bedömningen är också att det saknas en rimlig balans mellan församlingens engagemang i Y *pilgrimscenter* och dess verksamhet och församlingens övriga verksamhet. Y *kultur- och pilgrimscenter AB* hyr hela pilgrimscentret. Den verksamhet som bedrivs på pilgrimscentret är till allra största delen näringsverksamhet, restaurang med café och konferens, butik, samt ett mindre museum. Ansvariga i Y församling pratar dock om och agerar som om i princip all verksamhet som bedrivs på pilgrimscentret är församlingsverksamhet vilket inte är fallet. En församlingsanställd är chef för verksamheten på pilgrimscentret, även näringsverksamheten, och kyrkoherdens engagemang i pilgrimscentret och dess verksamhet är stort. Det faktum att detta inte har förändrats trots att församlingen inte längre äger Y *kultur- och pilgrimscenter AB* förstärker bilden av att det saknas rimlig balans mellan engagemanget i pilgrimscentret och dess verksamhet och församlingens övriga verksamhet.

3) Domkapitlet gör bedömningen att kyrkorådet, kyrkofullmäktige och kyrkoherden allvarligt har brustit vad gäller ansvaret för Y församlings ekonomi. Församlingen ska ha en god ekonomisk hushållning i sin verksamhet och en ekonomisk ställning som utgör en betryggande buffert för ekonomiska påfrestningar (se 47 kap. 1 § kyrkoordningen). Investeringarna i pilgrimscentret och dess verksamhet har lett till att församlingen sedan en längre tid befinner sig i ett mycket svårt ekonomiskt läge som hotar församlingens verksamhet och framtid.

Byggnaden Y pilgrimscenter har hittills kostat Y församling ca 48 milj kr. Att bilda Y *kultur- och pilgrimscenter AB* och att via detta aktiebolag bedriva näringsverksamhet på Y pilgrimscentrum är i sig inte fel. Pilgrimsverksamhet kan anses ha naturlig anknytning till församlingens grundläggande uppgift. Näringsverksamheten har emellertid inte varit självfinansierande. Den har gått med förlust. Ägaren Y församling har gett aktiebolaget finansiella tillskott för att täcka förluster. Församlingen har också skrivit ner fordringar på bolaget och överlåtit tillgångar till bolaget vilket har inneburit att sammanlagt ca 8,9 milj kr av församlingsmedel gått till bolaget. Noteras kan också att bolaget hittills inte betalat mer än halv lokalhyra till församlingen och att en församlingsanställd, som avlönas av församlingen, är chef för verksamheten på pilgrimscentret.

Församlingen har också bildat en fristående stiftelse *Stiftelsen Y kultur och pilgrimscenter*. Till stiftelsen har man överfört äganderätten av Y *kultur- och pilgrimscenter AB* och 400 000 kr av församlingsmedel.

Församlingens målkapital är satt till 50 milj kr och har varit detsamma sedan 2014 trots att värdet på de materiella anläggningstillgångarna har ökat kraftigt och att de ekonomiska riskerna har ökat med anledning av att församlingen börjat bedriva näringsverksamhet och att man har tagit upp lån. Värdet på de materiella anläggningstillgångarna överskred redan 2019 målkapitalet samtidigt som det egna kapitalet understeg värdet på anläggningstillgångarna. Därefter har både vid biskopsvisitationen 2021, i utredningsunderlaget för pastoratsbildningen och i revisorernas rapporter problemen med ekonomin lyfts för ansvariga i Y församling.

Församlingen hade vid 2022 års utgång lån på 11,4 milj kr. De materiella anläggningstillgångarnas värde var 86 milj kr. Utgår man från församlingen årsredovisning för 2022 och budget för 2023 behöver församlingens målkapital uppgå till minst 112 milj kr.

Församlingens egna kapital uppgick vid 2022 års utgång till knappt 79 milj kr.

Församlingens kassalikviditet uppgick vid 2022 års utgång till 198 000 kr. Församlingen nyttjar en checkkredit från och med 2019 för att klara sina löpande utgifter under året.

Församlingens kyrkofullmäktige beslutade 2023-11-09 att ta ett kortfristigt lån på 2 milj kr. I protokollet konstateras att församlingen befinner sig i ”ett tillfälligt likviditetsmässigt mindre fördelaktigt läge” pga diverse bygg- och reparationsarbeten bl. a. den oförutsedda kostnaden för fuktskadan i torntaket på Y kyrka. I protokollet anges att man med lånet vill säkerställa församlingens likviditet i väntan på att kyrkunderhållsbidrag för fuktskadan betalas ut 2024.

Ansvar för församlingens ekonomiska läge vilar på kyrkoråd, kyrkofullmäktige och kyrkoherde. Såväl kyrkoherden som kyrkorådet har vid flera tillfällen på senare år uppmärksamats på att man har ekonomiska problem och uppmanats att vidta åtgärder för att förbättra det ekonomiska läget. Även kyrkofullmäktige har fått information.

Kyrkorådet är församlingens styrelse och ska uppmärksamt följa de frågor som kan inverka på församlingens ekonomiska ställning. Kyrkorådet ansvarar för att ge kyrkofullmäktige underlag för beslut och för att verkställa fullmäktiges beslut. De av kyrkorådet framtagna förslagen till beslut vad gäller investeringar i pilgrimscentret och dess verksamhet, upptagande av lån m.m. har inneburit att församlingens ekonomi drastiskt har försämrats. Trots detta har kyrkorådet föreslagit kyrkofullmäktige att besluta om fortsatta investeringar, kapitaltäckningsgarantier och avskrivningar av fodringar för aktiebolaget som bedriver näringsverksamhet på pilgrimscentret och slutligen att församlingen ska avhända sig äganderätten till aktiebolaget och samtidigt ge bort församlingsmedel.

Kyrkofullmäktige är församlingens högsta beslutande organ. Kyrkofullmäktige har fattat av kyrkorådet föreslagna beslut vad gäller investeringar i pilgrimscentret och dess verksamhet, upptagande av lån m.m. Redan under 2019 framgick det tydligt att de materiella anläggnings-tillgångarnas värde översteg det beslutade målkapitalet och värdet på det egna kapitalet. Det ekonomiska läget har sedan dess förvärrats drastiskt. Trots det har kyrkofullmäktige inte ifrågasatt den ekonomiska hanteringen, yrkat på att en riskanalys ska utföras eller att ett åtgärdsprogram ska upprättas för att förbättra församlingens ekonomiska läge. Man har beslutat om fortsatta investeringar, kapitaltäckningsgarantier och avskrivningar av fodringar för aktiebolaget som bedriver näringsverksamhet på pilgrimscentret och slutligen att församlingen ska avhända sig äganderätten till aktiebolaget och samtidigt ge bort församlingsmedel.

Kyrkoherden är högsta chef i församlingen och har i den egenskapen ansvar för såväl församlingens verksamhet som hanteringen av församlingens ekonomi. Kyrkoherden är också ledamot i kyrkorådet. Kyrkoherden har som ledamot i kyrkorådet deltagit i kyrkorådets beslut. Det framgår inte att kyrkoherden har reserverat sig mot något av besluten som gällt investeringar m.m. kopplat till pilgrimscentret och dess verksamhet.

Domkapitlet konstaterar att Y församlingens ekonomiska läge är mycket allvarligt. Man bedömer att församlingen har små möjligheter att klara oförutsedda utgifter och att församlingen omedelbart måste vidta åtgärder för att förbättra det ekonomiska läget.